

XX ғасырдағы Батыс Еуропа мәдениеті модернизм

Модернизм

Модерн

Модерн , модерн стилі (фр. *moderne* – ең жаңа, қазіргі) – XIX ғасырдың соңы мен XX ғасырдың басында Еуропа және Америка елдері өнерінде орын алған стильдік ағым.

Модерн Бельгия, Ұлыбритания мен АҚШ-та – “*жаңа өнер*”, Германияда – “*югенд-стиль*”, Австрияда – “*сецессион стилі*”, Италияда “*либерти стилі*”, Испанияда – “*модернизм*” деген атпен белгілі.

Ол символизм мен эстетизм идеяларын, Ф.Ницшенің “*өмір философиясын*” дамытты.

Модерн өкілдерінің (Уильям Морристің социалдық утопиясына сүйенген бельгиялық археологиялық әрі дизайнер Henry Clemens. Ван де Велде) пікірлеріне қарағанда ол қоғам құруға ықпал жасарлық жаңа өмір стилі, адам баласына эстетикалық ләззат алар орта мен тұрмыс жағдайын туғызу, байырғы дәстүрден бөлек, қазіргі конструкцияларды пайдалану арқылы өнерге жаңа жол салу болып табылады.

Модерннің алғашқы белгілері Еуропаның көптеген елдерінде бір мезгілде пайда болды. Суретшілер эклектиканы жеңуге, әмбебап синтетикалық стильді құруға тырысты. Ерекше және жарқын модерн эстетикасының пайда болуына өнерді синтездеу идеясы ықпал етті. Синтездің негізі өнердің барлық басқа түрлерін – көркем суреттен бастап костюм үлгілеріне дейін біріктіретін сәулет деп саналды. Жаңа стиль тұрғын үй құрылысын, қалалық ортаны, үй жағдайын, киімді, зергерлік бұйымдарды, бейнелеу-сәндік өнерін, театрды қамтыды. Модерн шығармасы өте нәзік: жіңішке түс үйлесімі, пішіндердің созылық сызықтары, көркем сурет, жиһаз, шамдар, фигуралар, кілемдер мен айналар декорының байлығы. Модерн өнерінде, таңқаларлықтай, көптеген бұрынғы стильдердің жаңа түсіндіруі табылады. Бұл тек эклектизмге тән сыртқы нысандарға еліктеу ғана емес, сонымен бірге әлемдік мәдениеттің жетістіктерін саналы қолдану.

Қолмен жасағанды табиғи нысанына ұқсату – және керісінше - модерн эстетикадағы негізгі принцип. Суретшілерді өсімдіктер, бақалшықтар, су ағыны, шаш талшықтары және басқалар шабыттандырады. Бұл керемет дамыған сәулет нысандарында, ғимараттардың бөлшектерінде, өрнекте көрініс тапты. Сәулет нысандарындағы қисық сызықтардың, паркет және қабырға панельдерінің, жиһаз және зергерлік бұйымдардың фантастикалық композициялары және басқа да қолөнер бұйымдарының негізі біртұтасты құрады. Өрнек сызықтары рухани-эмоционалды және символикалық шиеленісті көрсетті. Сонымен қатар, модерн жүйесіндегі нысандар мен әшекейлердің түп бейнесі өткен стильдер болды, олар стилизацияның арқасында түбегейлі қайта қарастырылды. Модерн шеңберінде өнер түрлері мен жанрларының ажырамайтындығы көркем суреттің, графика және мүсіннің дербессіздігіне әкелді

Модерн көркем суреті

Модерн көркем суреті үшін шынайы жазылған бөлшектердің тұтастық сәнділігінің, өрнектігінің үйлесуі тән. Суретшілер түрлі-түсті үлкен жазықтықтармен жұмыс істеді, ал қуатты контур сызбалары суреттерге қосымша сәндік әсер берді. Модерн аясында кітаптар мен журнал графикасы (Англияда - Обри Бирдсли), жарқағаз және плакат (Францияда Анри де Тулуз-Лотрек пен Эжен Грасса, Чехияда 39 - Альфонс Муха) кеңінен таралды. Модерн мүсіні бұлдыр кескіннің қиындығымен мен нысанның аққыштығымен (Француздар Антуан Эмиль Бурделье, Аристид Майол) ерекшеленеді. Көптеген суретшілер «білдекті» және «қолданбалы» салаларда бірдей табысты жұмыс істеді. Модерннің маңызды ерекшелігі - ұлттық дәстүрлерге бұрылуы болды. Дизайн тарихының тұрғысынан «арт-нуво» стилінің рөлі сәулет пен заттық ортаның - ғимараттардың сыртқы түрінен бастап аяқкиімнің тоғасы мен зергерлік бұйымдарға дейінбірыңғай стилистикалық шешімі міндетін қойды. Модерн жаңа стиль ретінде қалалық дизайнның жаңа объектілерін шешуге қолайлы болды. Мысалы, Григор Иогонн Гимараның жобасы бойынша осы стильде шойын мен шыныдан жасалған жас Париж метрополитеннің жер асты станцияларының кіреберістері шынайы шедеврге айналды.

**Альфонс
Муха.Мод Адамс
как Жанна
д'Арк. Афиша
1909 жыл**

Модерн стиліндегі атақты архитектуралар

Антонио Гауди

Антонио Гауди (1852 - 1926) - испандық сәулетші. 1868 жылы Барселонада сәулеттің жоғары техникалық мектебінде оқыды. Гауди иілген көлемдер мен құрылымдық жаңалықтарды 41 (параболалық аркалар, еңкіш тіреулер, жеңілдетілген күмбездер) батыл пайдаланды. Гауди нысандары бойынша елесті ғимараттарда модерн идеяларын айқын қолданды, бірақ тарихи және табиғи өрнектерді де бірдей пайдаланылады. Оның ең үздік құрылыстарының арасында фантастикалық Гуэль паркі, Гуэль сарайы, Батло үйі, Мил үйі, Қасиетті отбасының кешірім ғибадатханасы (Саграда Фамилия). Ғимараттардан басқа ол күрделі өрнектермен әшекейленген таңғажайып жиһаздарды, қоршауларды, қақпа және сүйеніш торларын жобалады. Гауди бояулар мен нысандар түрлілігін жақсы көрді.

Гаудидің Модерн стиліндегі еңбектерінің бірі - ірі өнеркәсіпші үшін қайта қалпына келтірілген Барелонадағы Барльо үйі болды. Сәулетші алғашқы үш қабатта сәулетті үлкен үйлерді орналастырып, үйдің жоспарлауын толығымен өзгертті. Сыртынан олар балкондар мен терезелердің дөңестерінен құрылған иілген тас қоршаулармен безендірілген. Бұл дөңестер фантастикалық жануарлардың қаңқасына ұқсайды. Негізгі қасбеті жылан терісімен қапталғандай. Ол көгілдір түсті әртүрлі реңктеріндегі сынған шынымен қапталған. Үйдің шатыры рельефті жабынқыштан жасалған, оның шатыржалы айдаһардың арқасындағы тістерге ұқсас. Жоғарғы қабаттардың балкондары карнавалдық маскарларға ұқсайды, сондықтан Барселона тұрғындары бұл үйді «маскасы бар үй» деп атайды

Барльо үйі

Гаудидің соңғы аяқталған жұмысы Мил үйі (1906 – 1910) болды, бұл модерн үрдістеріне сәйкес келеді. Мил үйінің терезелер мен балкондар өрнектеп кесілген пішіні жартасты елестетеді.

А. Гауди. Мил үйі. Барселона

CasaBatllo

House with Chimaeras. Химера бейнесі бейнеленген үй

Secession Vienna. Венстiк сецессион

gaudi-sagrada-familia-barcelona

Саграда Фамилия

Церковь Святого Семейства, *Барселона*
Архитектор Антонио Гауди

Национальная опера Украины. *Архитектор В.Шрётер*
Источник:*belcanto.ru/kiev.html*

Модерн стильдегі архитектура

Модерннің негізгі принциптері — қоғамға сай ғимараттар тұрғызу, өнер арқылы дүниені өзгертуге талпыныс жасау. Модерн XX ғасырда архитектураның дамуына елеулі ықпал жасады. Ол сәулет өнеріне конструкциялықты, көркемдік бірлікке, функциялыққа негізделген еркін жобалауды, жаңа құрылыс материалдарын (*темір, бетон, шыны, табиғи тас, жылтыр кірпіш, жұқа тақтай, кенеп*) жан-жақты пайдалануды әкелді.

Қала салу ісіндегі бір жүйелілік пен Сурет: Симметриялыққа модерн сәулетшілері алдыңғы жағы әр түрлі ғимараттарды кеңістікке еркін орналастыруды қарсы қойды. Жаңа техника әкелген түр тудырудың мол мүмкіндігі ғимарат бейнесін көркейте түсудің басты құралына айналды.

XX ғасырдың бас кезіндегі кейбір сәулетшілер функционализмді ерекше құптап, ғимарат қаңқасын әсерлей (Германияда - Петер Беренс, Австрияда – Отто Вагнер, Францияда - Огюст Перре, Россияда - Фёдор Осипович Шехтель салған ғимараттар) түсуге ден қойды.

Модерн стилінде өрнек салу затты әсемдеумен қатар оның композициялық құрылымын қалыптастыру құралы болып табылады. Бельгия сәулетшілері салған ғимараттар интерьеріндегі толқынды сызық пен өрнек тынысты кеңейтіп, еңсені көтере түседі.

Қондырғылы, сән және қолданбалы өнердің бір-бірімен астаса дамуы – модерн стиліне тән қасиеттің бірі. Ол графикадан да орын алды. Бұл саладағы белгілі суретшілер:

- Бердслей Обри - Ұлыбритания,**
- Томас Хайне мен Генрих Фогелер - Германия,**
- Феликс Валлотон - Швецария,**
- Эдвард Мунк - Норвегия ,**
- Александр Николаевич Бенуа, Константин Андреевич Сомов - Ресей.**

Жиһаздың дизайны және интерьердің заттары

Луи Мажорель (Louis Majorelle), Эмиль Галле (Emile Galle), Эмиль Андре (Emile André), Эжен Валлен (Eugène Vallin), Камил Готье (Camille Gauthier), Жак Грубер (Jacques Gruber) — Франция;

Рихард Римершмид (Richard Riemerschmid) — Германия;

Гюстав Бови (Gustave Serrurier-Bovy), Хенри Ван де Вельде (Henry Van de Velde) — Бельгия;

Тонет (Thonet), Коломан Мозер (Koloman Moser) — Австрия;

Франтишек Билек (Frantisek Bilek) — Чехия;

Иван Александрович Фомин — Ресей.

Кітап иллюстрациясы және графика

Обри Винсент Бердслей (Aubrey Beardsley) —
Ұлыбритания;

Анри Ван де Вельде (Van de Velde) — Бельгия;

Теофиль Александр Стейнлен (Theophile
Alexandre Steinlen) — Швейцария;

Йохан Торн Приккер (Johan Thorn Prikker) —
Нидерланд.

**Обри
Бердслей.
«Саломее».
1894**

Кескіндеме мен мүсін өнері

Кескіндеме мен мүсін өнерінде модерн стилі символизммен тығыз байланыста бола отырып, өз алдына көркемдік жүйе жасауға ұмтылды. Дегенмен ол ХІХ ғасырдағы дәстүрлі үлгіден алшақтап, шарттылыққа негізделген жаңа еуропалық ағымға бой ұрды. Бұл салада понтавен мектебі (П.Гоген бастаған) елеулі рөл атқарды. Модерннің кескіндеме мен мүсін өнері саласындағы белгілі өкілдері:

- Густав Климт - Австрия,
- Жорж Минне, Фернен Конпф - Бельгия,
- Михаил Александрович Врубель, Лев Самойлович. Бакст - Ресей,
- Эдвард Мунк - Норвегия,
- Франтишек Билек - Чехия,
- Георг Иоганн.Обрист - Германия.

Огюст Роден (Амур және Психея)

Суретшілер

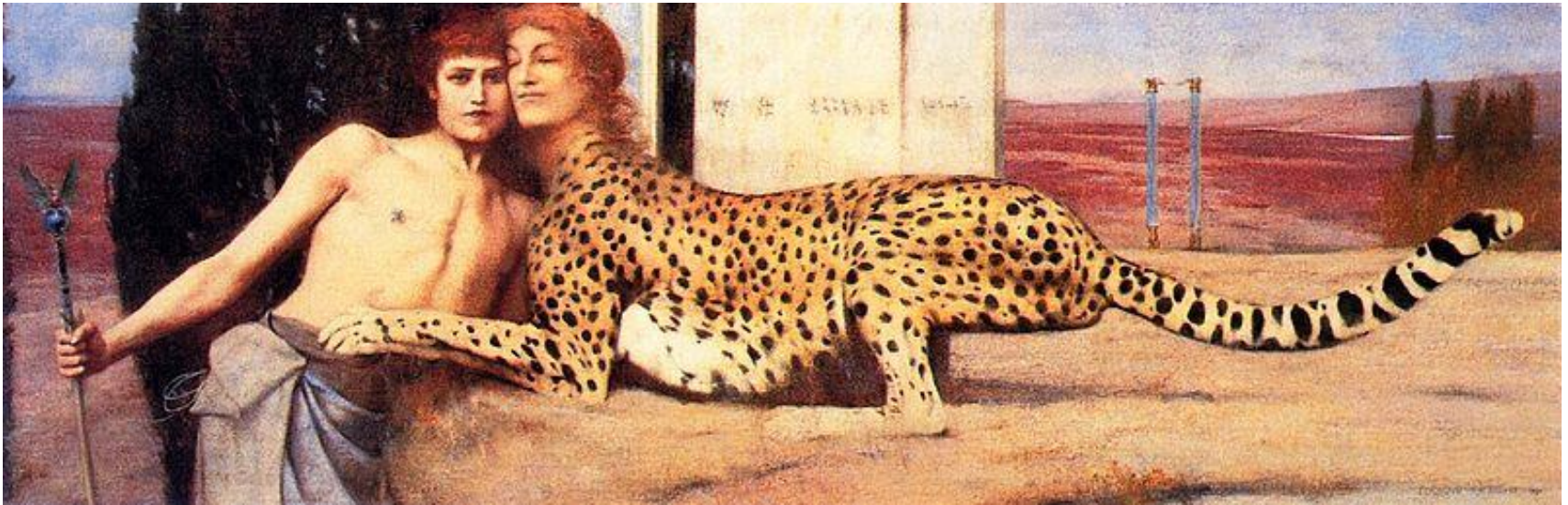
- Герда Вегенер — Дания;
- Станислав Выспяньский — Польша;
- Морис Дени, Эдмон-Франсуа Аман-Жан — Франция;
- Наби, Люсьен Леви-Дюрмэ (Lucien Levy-Dhurmer) — Франция
- Густав Климт — Австрия;
- Жорж Леммен, Фернан Кнопф — Бельгия;
- Альфонс Муха — Чехия;
- Джованни Сегантини — Италия;
- Ян Тороп — Голландия;
- Жорж де Фёр (Йозеф ван Слейтерс) — Нидерланд;
- Фердинанд Ходлер — Швейцария;
- Михаил Александрович Врубель;
- Александр Николаевич Бенуа;
- Виктор Михайлович Васнецов;
- Николай Константинович Калмаков;
- Сергей Васильевич Малютин;
- Михаил Васильевич Нестеров;
- Василий Дмитриевич Поленов;
- Лев (Леон) Самойлович Бакст, Константин Андреевич. Сомов, Мир искусства — Ресей.

Густав Климт. Поцелуй. 1907—1908 жылдары

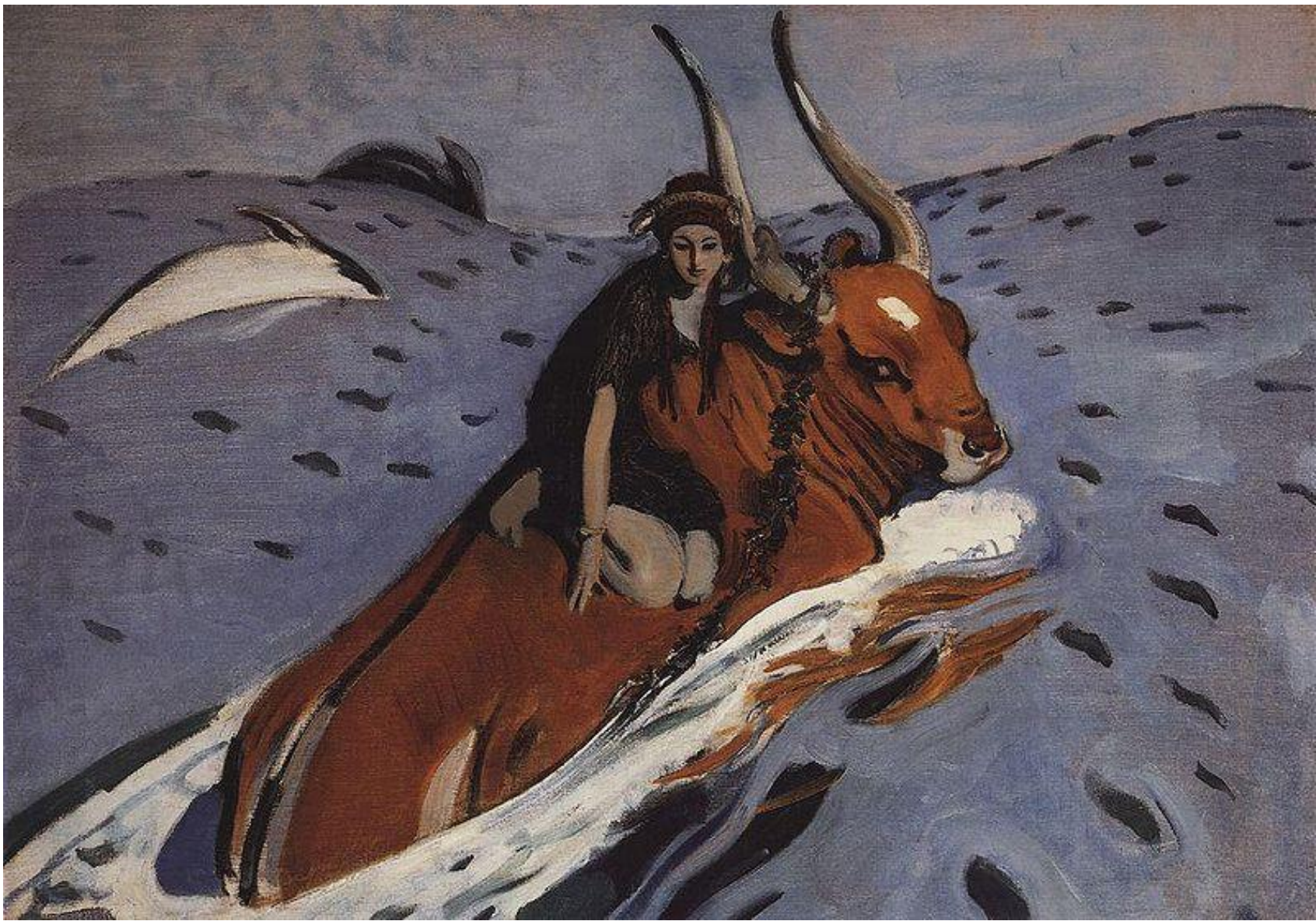

**Фернан Кнопф. Искусство, или
нежность сфинкса. 1896.**

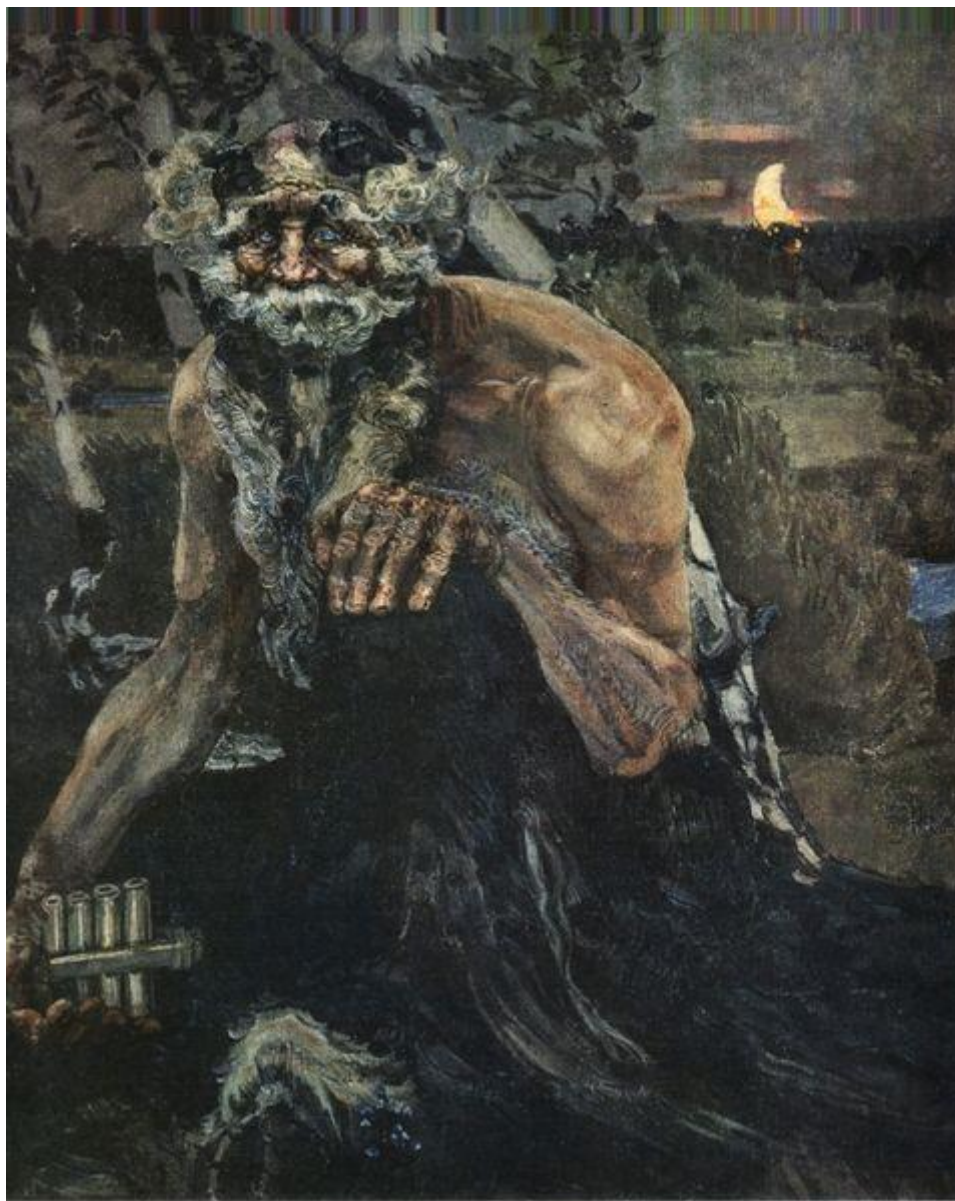
Лев Бакст. Ужин. 1902.

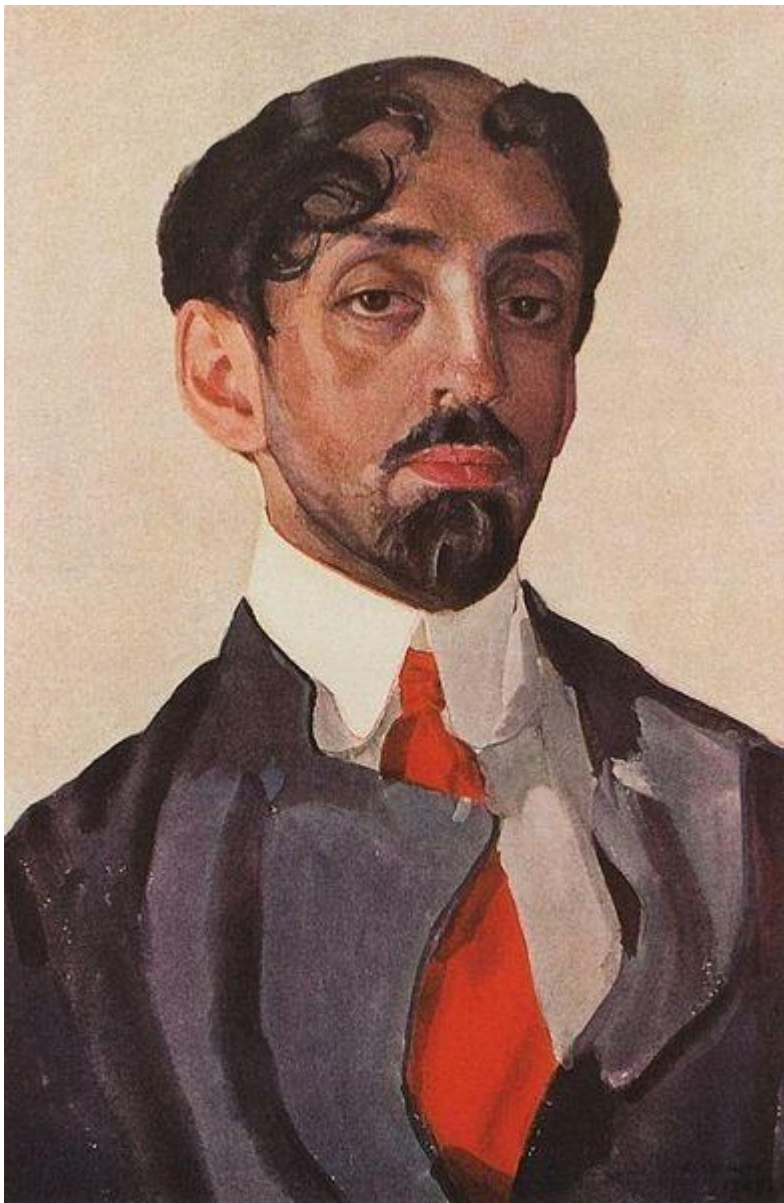

В. Серов. Похищение Европы. 1910

М. Врубель. Пан.

К. Сомов. Портрет М. Кузмина.

ҚАЗІРГІ ҚАЗАҚ ПРОЗАСЫНДАҒЫ МОДЕРНИЗМ, ПОСТМОДЕРНИЗМ ҚҰБЫЛЫСЫ

Модерн - қол өнері бұйымдары мен үй жиһаздарын жасауда елеулі жетістіктерге жетті. Қазіргі кезеңде Қазақстан сәулетшілері модерн мен дәстүрлі архитектуралық жетістіктерді ұштастыра отырып, модернді дамытуда үлкен жетістіктерге жетті (қонақ үй, жоғарғы оқу орны ғимараттары, т.б.).

Модернизм ықпалы қазақ әдебиетінде де байқалды. Онда адам табиғатының трагедиялығы, болмыстың адам тіршілігімен үйлесе бермейтін қайшылығы, қатыгездігі жайлы ойлар айтылды. Мұхтар Әуезов әңгімелерінде, Шәкәрім Құдайбердіұлы, Жүсіпбек Аймауытов шығармаларында трагедиялық бейнелер бой көрсетті. Адамның өмірдегі панасыздығын, қорғансыздығын меңзейтін, табиғатты жатсынуын бейнелейтін шығармалар 1960 – 1980 жылдары қазақ әдебиетінде көбірек кездесті. Мысалы, Әбіш Кекілбаевтың *“Шыңырау”*, *“Аңыздың ақыры”*, Дулат Исабековтың *“Сүйекші”*, *“Тіршілік”*, Оралхан Бөкейдің *“Мұзтау”*, *“Жетім ботасы”*, т.б. шығармалар.

Модернизм

Модернизм (*итал. modernismo, лат. modernus – жаңа, қазіргі*) – ХХ ғасыр басында рухани сана дағдарысы кезінде пайда болған философиялық-эстетикалық ағымдардың жиынтық атауы.

Модернизм қаламгерлердің әлемдік соғысқа, адамзат дамуындағы дағдарыстарға көзқарасын білдірді. Модернизм авангардтық және декаденттік сатылардан өткенімен, олардан айырмашылығы болды.

- Модернизмнің негізгі бастауы ретінде
- Анри Бергсонның - интуитивизмі,
- Эдмунд Гуссерльдің - феноменологиясы,
- Зигмунд Фрейдтің - психоталдауы
- Серен Кьеркегор, Мартин Хайдеггер, Карл Ясперс, Николай Александрович Бердяев, т.б. - экзистенциализмі танылды.

Модернизм - әдебиет пен өнер сахнасына XX ғасырда орнығып, өз дәуірінің мәдени қажеттіліктерінен туған, болмысты көркем бейнелеудің дәстүрлі әдістерінен бас тартқан бағыттардың жалпылама шартты атауы. Модернизм адам табиғатын, құпия сезімдерін ирония, ойын элементтері, сана астарындағы құбылыстар арқылы көрсетеді. Модернистік шығармаларда жеке тұлға мағынасыз болмыс алдында өз әлсіздігін сезінеді. Бұл бағыттағы жазушылар композицияға, тілге, т.б көптеген стильдік, көркемдік сынақтар жасады.

Модернистер әлемдік деңгейдегі қоғамдық қайшылықтар, санадағы қақтығыстар кезінде адам дүниенің мағынасыз екенін, өзінің фәнидегі жалғыздығын түсінеді деген пікірлерді алға тартты. Жалғыздық қасіреті қоршаған ортаны адамның жатсынуы модернизм өкілдерінің шығармаларында айрықша көрініс тапты. Модернизм XX ғасыр басындағы қаламгерлердің әлемдік соғысқа, адамзат дамуындағы дағдарыстарға көзқарасын білдірді. Ол жеке тұлғаның санасын рухани ауытқулармен байланыста алып қарады.

Модернизм әлемдік әдебиет тарихында XX ғасыр басындағы бірқатар бағыттарда, әсіресе символизмде (оның ішінде орыс және француз символизмінде) көрінді. Қоғам мен адам арасындағы қайшылық сарыны тұрғысынан романтизм эстетикасымен де ұқсас тұстары болды. Қазақ прозасындағы адам табиғатының трагедиялығы, болмыстың адам тіршілігімен үйлесе бермейтін қайшылығы бейнеленген, адамның панасыздығын, қорғансыздығын меңзейтін шығармаларда романтикалық сипат пен модернистік ұстанымның берік байланысы жатыр.

Бақылау сұрақтары

1. Антонио Гауди - сәулетшісі
2. Альфонс Муха –атақты чех суретшісі
3. Густав Климт – австриялық сәулетші
4. Обри Винсент Бердслей немесе Бердсли – графикалық суретші
5. Эмиль Галле – француз зергері мен дизайнері
6. Рене Лалик – суретші, зергерші мен дизайнер
осы атақты модерн стилін қолдаушылардың біріне слайд жаса

Тест сұрақтары

1. XIX ғасырдың соңы мен XX ғасырдың басында Еуропа және Америка елдері өнерінде орын алған стильдік ағымы?

- А)модерн
- Б)роман
- В)готика
- Г)борокко

2. Модерн Бельгия, Ұлыбритания мен АҚШ-та қалай аталады?

- А)“жаңа өнер”
- Б)“югенд-стиль”
- В)“сецессион стилі”
- Г)“либерти стилі”

3. Гаудидің Модерн стиліндегі еңбектерінің бірі - ірі өнеркәсіпші үшін қайта қалпына келтірілген Барелонадағы қандай туындысы болды

- А)Барльо үйі
- Б)Гуэль паркі
- В)Батло үйі
- Г)Мил үйі

4. Гаудидің соңғы модерн үрдістеріне сәйкес келген және аяқталған жұмысы?

- А)Мил үйі
- Б)Барльо үйі
- В)Гуэль паркі
- Г)Батло үйі

Назар
аударғандарыңызға
рахмет !